

“İdeal gazetecilik” yapmak için çaba harcamalıyız

24. 06.2012

Yrd. Doç. Dr. Metin Ersoy / Havadis Gazetesi

-Barış gazeteciliği anlayışı ismindeki “barış” kelimesinden dolayı gazeteciler tarafından yanlış anlaşılabilir ve eleştirilebilir. Gazeteciliğe etiksel bir duruş getirmekle birlikte, daha sağlıklı bir medya düzeni için toplumun yanında yer alan “ideal” bir gazetecilik anlayışıdır.

20. yüzyıl ve içinde bulunduğumuz 21. yüzyıl birçok etnik çatışmanın yaşandığı yıllar olarak tarihte yerini almış ve almaya da devam ediyor. Dünya üzerinde yaşanan sıcak veya soğuk çatışmalarda, politik çevre yanında medya da olumlu veya olumsuz rol oynuyor. Medyanın toplumların demokratikleşme sürecinin önemli bir parçası olduğunu söylemek gerekiyor. Toplumlar araştıran, sorgulayan, eleştiren ve tekelleşmeden uzak bir medyanın ihtiyacını sürekli olarak hissediyor.

Bu noktada, medyanın ve gazetecilerin toplumlar üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu ve toplumlar arası ilişkilerde ne tür roller üstleneceği tartışılmalı ve sorgulanmalı. Medyanın toplumlar arası ilişkilerde, sorunlarda ve çatışmalarda üstlenebileceği rollere yakından bakabilmek için, bu konulara farklı yaklaşan “barış gazeteciliği” kavramını incelemek gerekiyor. 1960’lı yıllarda Prof. Dr. Johan Galtung tarafından ortaya atılan “barış gazeteciliği” kavramı, asıl popülerliğine 1990’lı yıllarda 1. Körfez Savaşı ile kavuşuyor.

İsim karmaşası

Bu yazıda, hem barış gazeteciliği kavramı hakkında bilgi vermek hem de barış gazeteciliği hakkında mevcut yanlış anlaşılmaları gidermenin gayretindeyim. Sonda söyleyeceğimi başta söylersem; bu farklı gazetecilik anlayışı ismindeki “barış” kelimesinden dolayı gazeteciler tarafından yanlış anlaşılabilir ve eleştirilebilir. Dolayısıyla kavramın ismini Kıbrıs’taki basın koşullarını da düşünerek “ideal gazetecilik” olarak isimlendirmek daha uygun olacaktır. Böylece tartışma kavramın ismi üzerinden değil içeriği üzerinden yapılabilecek.

Önyargıyı parçalamak

Barış gazeteciliği kavramını 2001 yılından itibaren yakından takip ediyorum. DAÜ İletişim Fakültesi'nde konuyla ilgili Prof. Dr. Süleyman İrvan'ın danışmanlığında yüksek lisans tezinden sonra yine bu alanda doktora çalışmamı tamamladım. Aslına bakılırsa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) 2003 yılında Annan Planı ile "barış" konusunda yapılan tartışmalar, demokrasi ve fikir özgürlüğü için önemliydi. Bugüne bakıldığında, KKTC olarak demokratik anlamda daha ileride olduğumuzu iddia etsek bile, barış gazeteciliği kavramının ne olduğu ve ne olması gerektiği noktalarında ciddi soru(n)lar bulunuyor. Herhalde ne olduğu bilinmeden, üzerinde bu kadar fazla önyargılı fikirler üretilen tek konu barış gazeteciliği değildir. Albert Einstein'ın şu cümlesini hatırlayalım: "İnsanlardaki önyargıyı parçalamak, benim atomu parçalamamdan çok daha zor." Kıbrıs'ta da barış gazeteciliği üzerine olan önyargıyı parçalamak zor olsa da, başarılamayacak bir durum değildir.

Barış = şiddetsizlik + yaratıcılık

Söz konusu kavram, yaklaşık 1960'lı yıllarda bilim insanı, ünlü barış araştırmacılarından Prof. Dr. Johan Galtung tarafından ortaya atıldı. Barış gazeteciliği, 1990'lı yıllarda Prof. Dr. Jake Lynch ve Annabel McGoldrick tarafından geliştirilerek literatürde daha görünür bir hal aldı. Johan Galtung kavramı ilk tanımladığında işe "barış" kavramını açıklayarak başlıyor. Galtung, "barış" kavramını çok basit bir formülden oluşturuyor. Formül şöyle: barış = şiddetsizlik + yaratıcılık. Bir ülkede barış olabilmesi için sadece şiddetsizliği yeterli görmeyen Galtung, bunun içerisine "yaratıcılığı" da katıyor. "Yaratıcılık", sadece politik anlamda olaylara çözümler bulmak olarak algılanmamalı. Medya sektörü açısından yaratıcılık; medyanın sorun yaratan bir konumundan çok sorunların çözümüne katkı sağlayan yaratıcı bir konumdur. Günümüzde bazı kesimler tarafından "barış" silahlı çatışmanın yaşanmadığı durum olarak açıklanıyor ancak, biliyoruz ki barış kavramı birçok toplumda ve farklı kültürde değişik şekilde tanımlanabiliyor ve barış sadece silahlı çatışmanın yaşanmadığı durum olarak algılanmamalı.

Sağlıklı bir gazetecilik

Barış gazeteciliğini bu kavramın fikir babası Johan Galtung (1998) sağlıklı gazetecilik olarak tanımlıyor. Galtung, bu yeni gazetecilik anlayışını sağlıklı görüyor, çünkü barış gazeteciliği sorunların çözüme odaklı, adil, dengeli, doğru, insancıl, eleştirel habercilik anlayışı ile haberlerini oluşturuyor. Bir başka ifadeyle,

Johan Galtung, barış gazeteciliğini dünyada çatışmaların yaşandığı bölgeler için geliştirerek, medyaya da yaptıkları yayınlar için daha aktif bir rol ve sorumluluk yüklüyor. Bu sorumluluklara kısaca değinecek olursak; barış gazetecisi, çatışmaların şiddete dönüşmemesi için çözüm arayan bir anlayışa sahip olması gerekiyor.

Örneğin, her gün Kıbrıs Problemi üzerine haberler yazan Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum basınının yaptıkları haberlere dikkat edilecek olursak, Kıbrıs meselesinin çözümüne katkı sağlayan habercilik anlayışı yeterince gözlemlenmiyor. Haberlerde yaygın olarak, karşı tarafın suçlandığı, sürekli bir tarafın haklı diğer tarafın haksız olduğu şeklinde çerçeveler kullanılıyor. Spor maçı gibi; Kıbrıs Problemi'ni kimin kazanıp, kimin kaybedeceği üzerinden yayınlar yapılıyor.

Kıbrıs Problemi, “biz ve onlar”

Bir şirkete yüze 50 ortak olduğumuzu hayal edelim. Bu şirkette diğer ortağımız bizden fazla kazanç elde etmesini kabul edebilir miyiz? Böyle bir durumda az kazanan, kendi hakkını farklı yollardan aramaya başlayacaktır. Kıbrıs'ta siyasilerin ve basının Kıbrıs Problemi'ni ele alış şekli de tam böyle oluyor. Bir taraftan “ortaklık” görüşmeleri (müzakereler) devam ederken, diğer taraftan da “bizim” taraf “öteki” taraftan daha fazla ne koparabilir veya kazanabilir anlayışı devam ediyor. Bir tarafın kazandığı diğer tarafın kaybettiği bir ortaklık ne kadar sürdürülebilir olur, orası tartışılır. Siyaset kültürünün sorunları ele alış şekli ne yazık ki basına da yansıyor. Bu noktada sadece basını eleştirmenin haksızlık olacağını düşünüyorum.

Siyasilerin de bu haber çerçevelerinde; verdikleri demeçlerden ve kullandıkları söylemlerden dolayı rolleri büyüktür. Böylece basın konuları, “biz ve onlar”, “kazan-kaybet” çerçeveleri kullanarak haberleştiriyor. Barış gazetecisi, bu tür çerçeveler kullanılarak yazılan haberlere karşı duruyor ve gazetecilerin sorumluluğunun; toplumlar arasındaki şiddeti körüklemek yerine, sorunun özüne ve çözümüne odaklı yayın olması gerektiğini savunuyor. Bunu da yapabilmenin en kısa yolu; elit odaklı habercilik yerine halk odaklı haberciliği benimsemek ve halka daha fazla söz hakkı vermektir.

Şeffaf gazetecilik

Barış gazeteciliği çatışma analizi tekniğini kullanan bir gazetecilik anlayışını uyguluyor. Çatışma analizinde gazetecinin veya haber editörünün haber seçerken, yazarken ve yayınlarken; haberin dengeli, adil ve doğru olmasına dikkat etmesi

gerekiyor. Bir başka ifadeyle, gazeteci haber yazarken taraflar arasındaki çatışmayı şeffaflaştırmalı ve olayların tarihini ve kültürel geçmişini araştırmalıdır. Örnek verecek olursak, İsrail ve Filistin arasında yaşanan bir çatışmayı, sadece kaç kişinin öldüğü ve yaralandığı şeklinde vermek, Joham Galtung (1998) tarafından “sürece” odaklanılmadığı için kabul gören bir gazetecilik anlayışı değildir. Oysa taraflar arasındaki tarih ve kültürel geçmiş araştırılıp verilecek olursa çatışma şeffaflaştırılmış oluyor. Böylece birçok insanın konuyu ve sorunu anlaması sağlanabilir.

Barış gazetecisi ayrıca şiddetin görünmeyen unsurlarını ortaya koyan bir anlayış benimsiyor. İsrail-Filistin arasında meydana gelen herhangi bir çatışmadan sonra bölge insanının yaşadığı sıkıntıları, açlığı, sefaleti ve şiddetin insanlar üzerinde bıraktığı psikolojik etkisini de haberleştirir. Sorunların çözülebilmesi için günü birlik haber yerine, “sürece odaklı” bir habercilik anlayışını takip eder.

Dengeli gazetecilik

Barış gazeteciliği açısından bir başka önemli nokta ise haberde denge unsurudur. Haberde dengede anlatılmak istenen, çatışan tarafların her ikisine de eşit söz hakkı verilmesi ve taraflar arasında empati kurulmasıdır. Yani, gazetecilerin çatışmayı çözülmesi gereken bir problem olarak ele alması bekleniyor. Ayrıca, haber yazarken empati yaparak kendini karşı tarafın yerine koyması gerekiyor. Bu şekilde yapılacak bir yayın, taraflar arasındaki çatışmanın şiddete dönüşmesini engelleyeceği gibi tarafların bir birlerini anlamasını da kolaylaştıracaktır. Böylece sorunlar büyümeden veya başlamadan çözülebilmesine katkı sağlanabilir.

Kıbrıs basını, karşı tarafla ilgili konuları yaygın olarak “bir tarafın mutluluğu diğer tarafın mutsuzluğu” şeklinde haberleştiriliyor. Bu da tarafların bir birini yeterince anlamamasına ve empati kuramamasına yol açıyor. Oysa karşı tarafın acılarını, sıkıntılarını ve üzüntülerini daha iyi anlayabilsek, nefret ve ötekileştirmeden uzak bir basın ve düzen yaratmamız kolaylaşabilir.

Toplumunu savunan gazetecilik

Barış gazeteciliği, medyada şu an kabul gören habercilik anlayışının içinde bulunduğu sıkıntılardan dolayı ortaya çıkmış bir gazetecilik anlayışıdır. Mevcut gazetecilik anlayışındaki aksaklıkları ve yanlışlıkları dile getirmesinin ve eleştirmesinin yanında, çözüm önerileri de ortaya koymaktadır.

Barış gazeteciliği, iletişim akademisyenleri arasında giderek yaygınlaşmakta ve

kabul görmektedir. Barış gazeteciliği medyada gerekli ilgili görmüş olsa, dünyada çatışmanın mevcut olduğu bölgelerde çözüme en fazla katkı sağlayabilecek gazetecilik anlayışı olacağını söyleyebiliriz. Bu farklı gazetecilik anlayışı ismindeki “barış” kelimesinden dolayı gazeteciler tarafından yanlış anlaşılabilir ve eleştirilebilir. Eğer kavram dikkatli incelenirse barış gazeteciliğinin, şu andaki gazetecilik pratiğinde yer alan sorunlu bazı uygulamalardan dolayı ortaya çıktığı görülebilecektir. Gazeteciliğe etiksel bir duruş getirmekle birlikte, daha sağlıklı bir medya düzeni için toplumun yanında yer alan “ideal” bir gazetecilik anlayışıdır. Önemli olan akademik çevrede kabul görmeye başlayan barış gazeteciliğinin, aynı ilgiyi gazeteciler tarafından da görmesidir.

Fotoğraf: Belgin Zeytin

Yararlanılan kaynaklar:

1. Galtung, Johan (1998) High Road, Low Road Charting the course for Peace Journalism, Volume 7, No. 4.

2. Galtung, Johan (2000) The Task of Peace Journalism, Ethical Perspective 7.
3. Lynch, Jake ve McGoldrick, Annabel (2005) Peace Journalism, Hawthorn Press, UK.